

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ

VII

Примљено на II скупу Одељења језика и књижевности, од 18. марта 1986. године,
на основу реферата академика Павла Ивића, академика Фануле Папазоглу, дописног
члана Митра Пешикана и проф. др Љиљане Црепајац

Уређивачки одбор

академик Павле Ивић, академик Фанула Папазоглу, дописни члан Митар Пешикан
и професор др Љиљана Црепајац

Главни уредник

ПАВЛЕ ИВИЋ

БЕОГРАД

1986

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

ЈЕДАН УСАМЉЕНИ ОРОНИМ: ОАБ

Наши љубитељи укрштених речи знају за ваљевски крај по два топонима изузетне краткоће и необичног звука: *Уб* и *Ба*, које састављачи укрштеница радо удевају у своје двосложне колоне.¹ Из истог је дела Србије само за једно слово дужи, али по звуку ништа мање чудан и досад потпуно непознат, ороним *Оаб*, који ће бити предмет овога кратког прилога. То особено име налазимо у планинском селу Зарожју под Повленом, чије је житеље Милован Глишић увео у српску књижевност приповетком *После деведесет година* као особен и мало на своју руку свет. Празноверје и духовна тупост обично се приписују од стране виталнијих, за промене пријемчивијих дошљака на изоловане скупине сведеном и у своје традиције учауреном староседелачком становништву; како год ствар са Зарожјем стајала,² имамо све разлоге да у нашем имену *Оаб* видимо један изолован, у својој старини окамењен ономастички остатак.

Брдо под именом *Оаб* до сада је, колико знам, забележено једино на карти 1 : 50000 Војно-географског института, рађеној по премери 1925, секција Крупањ 4. Како име сасвим необично звучи и како га описивач Зарожја Љубомир Павловић није записано међу тридесетак оронима које бележи у овом селу и око њега,³ дуго сам држао да је посредни картографска погрешка. Доцније сам ипак дошао до свести о могућности једног таквог облика на равни словенске ономастике. Уследила је провера код мештана, и испоставило се да ороним *Оаб*, под *Оабом*, заи-

¹ Варошица *Уб* понела је име речице на којој лежи, Тамнавине десне притоке; тај хидроним се са приличном вероватноћом сматра супстратним и своди на ие. **amb-* „вода”, али се мишљења разилазе око његове атрибуције Келтима или Илирима (уп. најскорије А. Лома, *Прилози истраживању античког слоја у хидронимији северозападне Србије*, Четрta jugoslovenska onomastična konferenca, Portorož, od 14 do 17. oktobra 1981. — Zbornik referatov, Ljubljana 1981, стр. 102, где је дат преглед дотадашње дискусије). *Ба* (у прошлости *Бах*) је од нем. *Vach* „поток”: ту је, на изворишном току Љига, било средњовековно насеље саских рудара (в. *Речник САНУ* 1, стр 218).

² Подаци о пореклу становништва села које даје Љ. Павловић, *Соколска нахија*, СЕЗ 46, Насеља 26, Београд 1930, стр. 416—418 не очитују неку посебност Зарожја у односу на околна насеља: данашње породице онамо су досељене уобичајеним правцима миграција.

³ *Op. cit.* 415, 416.

ста постоји на месту где је на карти уцртан: као име брда на северном крају Зарожја, над засеком Лазаревићи.⁴

Колико год ороним *Оаб* био на први поглед необичан и загонетан, први и одлучан корак у етимолошкој интерпретацији тога усамљеног имена да се учинити сразмерно лако и са довољним поуздањем: узимамо да је између *o-* и *-a-* испао глас *-x-* и да се реч своди на словенску глаголску основу **xab-* са префиксом *o-*, дакле **o-xab-*.⁵ Одатле почиње неизвесност, јер се на питања првобитног значења овог назвања и његове припадности на словенском дијалекатском плану за сада не могу дати једносмислени одговори.

На српскохрватској језичкој равни исту основу имамо у глаголу *охабаши*, потврђеном само кроз два примера трпног придева *охабан* „дотрајао, искрзан” (о оделу) код два савремена хрватска књижевника.⁶ и у имену по мужу *Охабова* код једног анонимног писца XVIII в., вероватно из Славоније, које имплицира антропоним *Охаб*. Тај антропоним је, по свој прилици, подругљив надимак, и могао би се према значењу *охабан* објаснити на унутарјезичком плану као поствербал од *охабаши*: „човек који иде у похабаној одећи” или сл. Но оскудна и недовољно рана потврђеност глагола *охабаши* и његова очита дублетност према *йо-хабаши* остављају могућност да се надимак *Охаб* веже са значењем глагола **охабѣти* „ослабети, омлитавети” у словеначком, словачком и чешком и протумачи као „слабић, млитавко”. Обе те могућности, међутим, не доприносе богзна колико разјашњењу оронима *О(х)аб*. Са једне стране, не чини се вероватно да се у њему чува истозвучни антропоним у неизведеном облику (очекивали бисмо присвојну изведеницу на *-овъ* или *-ѣ*); са друге стране, значења похабаности, слабости, млитавости пре спадају у антропонимске но у топонимске мотивације и тешко је на њима засновати претпоставку једног топографског апелатива.

Ако је слаба страна ових просторно најближих паралела орониму *Оаб* непостојање потврде за топографску примену основе **o-xab-*, мношину таквих примера можемо наћи на данашњем подручју румунског језика, где је, особито у Банату, Ердељу и Олтенији, чест назив насеља *Ohaba* (и сл.), који се тумачи словенском речју **охаба* потврђеном у средњовековним румунским документима на старословенском језику као термин феудалног права: „наследни посед слободан од дажбина”,⁸

⁴ Информатор Младен Прокић из Ваљева, рођени Зарожанин.

⁵ За даљу индоевропску етимологију прасл. **xab-* в. најскорије *Этимологический словарь славянских языков* 8, Москва 1981, стр. 7—8.

⁶ *Rječnik JAZU* s. v. ОНАВ: „prezime tamna postaња”. Помиње се само код анонимног фрањевца који је 1768. у Пешти објавио *Nadodáne glavni dogadaja razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*: стр. 78 — *Gospoja Marica Ohabova*. У XCVI 554 напомиње се да аутор пише на славонском наречју. Т. Маретић s. v. помишља да је можда мужевље презиме гласило *Охабов*, а не *Охаб*.

⁷ Слов. *ohabeti* „омлитавети” (*Slovar slovenskega knjižnega jezika* III s. v.); слвч. *ochabiet'* „ослабети” (*Slovník slovenského jazyka* II s. v.); чеш. *ochaběti* „исто” (*Slovník spisovného jazyka českého* II s. v.).

⁸ I. Jordan, *Toponimia românească*, București 1963, str. 523; up. i W. Scheiner, *Die Ortsnamen im mittleren Teile des südlichen Siebenbürgens*, Balkan-Archiv II (1926) str. 103.

нпр. у исправи влашког војводе Јована Влада из 1486: Да нмъ ксть въ охабъ до живота господства мн.⁹

Семантички речи *охаба* најближе стоје значења глагола охабити сѧ, охабити сѧ „*abstinere*” у старословенским споменицима руске провенијенције.¹⁰

Да се повуче права линија између румунских топонима *Ohaba* и срп. *Оаб* смета разлика у роду. Апелатив сл. **oxaba* морао је у румунским устима гласити **ohabǎ*,¹¹ што су Срби доцније могли опет позајмити од Влада у облику **oxab*, али само као апелатив, јер у топонимској примени та реч увек има румунски постпозитивни члан и завршава се на *-a*. Претпоставка такве српске позајмице термина из румунског ипак је сасвим мало вероватна, особито с обзиром на правну природу појма, одређено везану за словенско наслеђе у друштвеном устројству средњовековне Влашке, због чега би се тешко могао приписати утицају покретљивих романских сточара на Балкану.

Ако се већ ороним *Оаб* не да до краја поистоветити са *Ohaba*, њему ипак ово румунско назвање словенског порекла представља најближу нама познату паралелу. У супстратном сл. дијалекту северозападне Србије могао је постојати поствербал **oxabъ* од **oxabiti sę* „*abstinere*”, као назив за неку врсту слободног поседа, значењем близак и пореклом сродан називу **oxaba* у словенском говору на тлу Дакије, и само родом различит од њега. То не би била прва „северна” изоглоса идентификована у супстратној словенској топонимији северозападне Србије. Севернословенску црту представља префикс **vu-* утврђен у речима *виѿлед* и *видан*.¹² Изоглоса **stromъ* одређеније је усмерена ка северозападу (чешки и пољски језик).¹³ Претпостављена веза *O(x)ab* — *Ohaba* протеже се, међутим, на североисток, преко Дакије на староруско подручје где је потврђен исходни глагол **oxabiti sę*. Реч **oxaba* спада у оне словенске лексеме које су се очувале једино као супстрат у румунском, а нису иначе посведочене у словенским језицима, и приписују се стога посебном „дакословенском” говору (*das Dakoslavische* у Рајхенкрановој формулацији)¹⁴ некадашњих Словена на тлу античке Дакије.¹⁵

⁹ Гласник СУД 24 стр. 288.

¹⁰ Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae 1862—65, s. v.; И. И. Срезневский, *Материалы для словаря древне-русского языка по письменнымъ памятникамъ*, Москва 1902, репринт Graz 1955, II 836.

¹¹ Уп. Jordan l.c.

¹² Види А. Лома, *Из топонимије Србије I* — *Видан*, Ономатолошки прилози VI (1985), стр. 106—110.

¹³ Уп. исти, *Неки случајеви дијалекатској ѿрслојења у топонимији северозападне Србије*, предато за штампу у зборнику радова VI југословенске ономастичке конференције одржане октобра 1985. у Д. Милановцу.

¹⁴ Уп. G. Reichenkron, *Der rumänische Sprachatlas und seine Bedeutung für die Slavistik*, Zeitschrift für slavische Philologie XVII (1940/41) 143 и д.; исти, *Slavisch-Rumänisches*, ZSPH XVIII (1942) 400 ff.

¹⁵ Уп. I. Popović, *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden 1960, стр. 121.

Aleksandar Loma

OAB

Zusammenfassung

Den Bergnamen *Òab* im Westserbien bringt Autor im Zusammenhang mit den häufigen rumänischen Ortsnamen *Ohaba*, denen ein „dakoslavisches“ Wort *oxaba*, etwa „Freidorf“ zugrundeliegt.